

Erdoğan'ın yeni ve sivil anayasa söylemi ne kadar samimi?

Yazar: Mehmet Gün / 24 Eylül 2024, Salı / Oda: Siyaset

“Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, atamış olduğu bakanların ve AK Parti yetkililerinin, 12 Eylül 2023'ten beri her fırsatta dile getirdiği “yeni ve sivil anayasa” ve “darbe anayasasından kurtulma” söylemleri kamuoyunda karşılık bulmuyor. Erdoğan'ın yeni ve sivil anayasa söylemlerinin en zayıf tarafı, ne sebeple yeni ve sivil anayasa yapmayı önerdiğinin belli olmamasıdır.” (Foto: Cumhurbaşkanlığı)

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, atamış olduğu bakanların ve AK Parti yetkililerinin, 12 Eylül 2023'ten beri her fırsatta dile getirdiği “yeni ve sivil anayasa” ve “darbe anayasasından kurtulma” söylemleri kamuoyunda karşılık bulmuyor. Bu durumu eski AK Parti Milletvekili Şamil Tayyar [bir tweetiyle](#) ortaya koydu.

Murat Yetkin'in “ülke gündemini saptırma çabası” dediği yeni ve sivil anayasa söylemlerini ben de samimi bulmuyorum, Erdoğan'a tekrar cumhurbaşkanı adayı olma imkânı vermek için ortaya atıldığını, salt bu nedenle ne kadar karşılık bulmasa da kolayca vazgeçilmeyeceğini, son ana kadar her yolun ve taktiğin deneneceğini tahmin ediyorum.

Hüda-Par tehdidi, altı ay tahdidi

Hüda Par Genel Başkanı ve İstanbul Milletvekili Zekeriya Yapıcıoğlu'nun ağzından “anayasanın değiştirilmesi teklif dahi edilemeyen ilk dört maddesinin tartışmaya açılmak istenmesi” tehdit gibi! Erdoğan'ın Türkiye Müttehhitler Birliği'nin (TMB) düzenlediği bir törende sarf ettiği “Anayasanın ilk dört maddesi ile ilgili bizim açımızdan herhangi bir tartışma

yok” sözleri de “ilk dört madde olduğu gibi dursun fakat diğer maddeleri değiştirelim” mealinde, bir “sıtmaya razı etme” çabası gibi değerlendirilebilir.

Nitekim hemen peşinden 21 Eylül 2024 günü [memurlar.net](https://www.memurlar.net) sitesinde yayınlanan haberde AK Parti'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) bir öneri havuzu oluşturacağı, teklif ve öneri getirmek isteyenlere altı ay gibi bir süre tanınacağı ve bitiminde yeni anayasa yazımına geçileceği, muhalefetten olumlu tavır beklenmediği, AK Parti'nin elindeki taslaklar ile Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) 100 maddelik teklifleri ile çalışılabileceği, diğer bir deyişle AK Parti'nin, elindeki anayasa taslağını millete dayatmaya hazırlandığı bildiriliyor.

Toplum ve iletişim mühendisliği

TBMM'nin 1 Ekim 2024'te başlayacak yeni çalışma döneminde yeni ve sivil anayasaya odaklanacağını ilan edilmiş olmasına karşın, Sayın Erdoğan'ın, atadığı bakanlar ve bürokratlar ile AK Parti yöneticilerinin “yeni ve sivil bir anayasa” söylemini ülke gündemine sokma çabalarının başarısız kaldığı bir noktada Hüda Par başkanının sözlerinin servis edilmesi, yeni ve sivil anayasa söylemlerini halkın gündemine getirmek için girişilmiş bir toplum ve iletişim mühendisliği eseri olmalıdır. Zira şiddetli tepki alacağı baştan belli olan bu sözlerin, yeni ve sivil anayasa konusunu kamuoyunun gündemine kolayca ve hızla oturtacağı öngörülebilir.

Kendi diyemediğini mi?

Hüda Par, oy oranı ve görüşleri marjinal olsa da Cumhur İttifakı'nın küçük ortağıdır. Genel başkanı Yapıcıoğlu, Malazgirt Zaferi kutlama törenlerinde Cumhurbaşkanı Erdoğan ve MHP Genel Başkanı Bahçeli ile birlikte poz vermiştir.

Anayasanın laiklik, üniter ve hukuk devleti ilkelerini koruyan ilk dört maddesinin değiştirilmesini gündeme getirerek, kanaatimce, Erdoğan'a “Müslümanların ülü'l emr-i” sıfatı verenlerin arzularını dillendirmiş olan Yapıcıoğlu'nun 2023 seçimlerinde Cumhur İttifakı listesinden milletvekili seçilerek dokunulmazlık zırhına kavuşmuş olması manidardır.

Öte yandan Yapıcıoğlu'nun konuşması hakkında “katılmasak ve doğru bulmasak dahi farklı fikirlere müsamahayla yaklaşmak zorundayız” diyen Erdoğan'ın, TMB törenindeki konuşmasında, “Cumhuriyetimiz, Atatürk ilke ve inkılaplarına uyarlı, üniter, laik ve sosyal hukuk devletimiz kırmızı çizgimizdir, bu hükümlerin zayıflatılmasına veya kaldırılmasına hassasiyetle karşıyız” diye açık, net ve güçlü bir şekilde ifade edebilecek iken, itina ile kaleme alındığı belli olan “Anayasanın ilk dört maddesi ile ilgili bizim açımızdan herhangi bir tartışma yok” şeklinde muğlak ifadeyi tercih etmesi de düşündürücüdür.

Demokrasi, laiklik ve hukuk devleti endişeleri

Anayasanın ilk dört maddesinin güvenceye aldığı cumhuriyet ile demokratik, laik, üniter, hukuk devleti konusunda, yüzeysel bilgiye sahip olanların bile duyduğu endişeler haklıdır. Sinan Meydan yeni ve sivil anayasa söylemlerinin art niyetini de sorguladığı [Cumhuriyet'teki yazısında](#) bu endişeleri şöyle anlatıyor:

“Bugün anayasamızın [...] 'Değiştirilmesi teklif dahi edilemeyecek' ilk üç maddesinin değiştirilmesini isteyenlerin amacı, üniter, laik ve demokratik sosyal hukuk devleti Türkiye Cumhuriyeti'ni ortadan kaldırmaktır. Siyasal İslamcı AKP iktidarı ve ortakları, Atatürk'ün kurduğu üniter, laik, çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'ni 'Yeni Türkiye' adını verdikleri bir dinsel-siyasal yapıya dönüştürmek istiyorlar. Başkanlık sistemi ile cumhuriyetten fiilen bir tür meşrutiyete döndü. Türkiye Cumhuriyeti'nin karakteri durumundaki 'laiklik' her geçen gün biraz daha aşındırılıyor. Siyasal İslamcı iktidar ve ortakları son olarak anayasa değişikliği ile laik Cumhuriyetin geri dönüşümünü tamamlamak istiyorlar.”

Buna karşın Erdoğan'ın, yeni anayasa ile ülkenin hangi meselelerinin nasıl çözüleceğine dair ipucu bile vermeksizin “Milletimizi darbe anayasasından kurtarmak Türkiye'nin önünü açmak istiyoruz” demesi, Sinan Meydan'ın dillendirdiği endişeleri gidermeye yetmiyor.

Erdoğan'ın samimiyetinden şüphe

Kısaca söylemek gerekirse karşıtları Erdoğan'ın samimiyetinden şüphe duyuyorlar. En basit bir sözleşme yapmanın bile ilk şartı olan samimiyet testi geçilmeyince, Erdoğan'ın yeni ve sivil anayasa söylemleri duyulmuyor ve karşılık bulmuyor.

İşte bu nedenle gerçek manada bir sivil anayasa ortaya çıkarmak istiyorsa, Erdoğan, kamuoyunu, karşıtlarını, taraftarlarını ve hatta AK Parti'deki önemli bir yönetici kesimini samimiyetine ikna etmek zorunda.

İlk dört madde, başlangıç hükümleri ve Atatürk ilkeleri

Ancak Erdoğan'ın kamuoyu ve karşıtlarını ikna etmesi en başta anayasanın ilk dört maddesine, başlangıç hükümlerine ve Atatürk ilkelerine bağlı olduğuna ikna etmesine bağlı.

Anayasanın değiştirilemez, değiştirilmesi teklif dahi edilemez olan söz konusu ilk dört maddesi: (1) devletin cumhuriyet olduğuna, (2) Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğuna, (3) devletin üniter, dilinin Türkçe ve başkentinin Ankara olduğuna dairdir. Anayasanın ikinci maddesinde belirtilen ve atıf yapılan hükümler ve ilkeler de ana hatları ile şöyledir:

- Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı ve onun inkılap ve ilkeleri,
- Hiçbir faaliyetin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği,
- Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu,
- Millet iradesini kullanan hiçbir kişi ve kuruluşun, hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı,
- Kuvvetler ayrımının, devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir iş bölümü ve iş birliği olduğu ve üstünlüğün ancak anayasa ve kanunlarda bulunduğu,
- Laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı.

İlk dört madde duruyor ama uygulanmıyor

Kamuoyunun önemli bir kısmı, haklı olarak ilk dört madde ve başlangıç kısmındaki hükümlerin yerine getirilmediği, aşındırıldığı kanaatindedir. Çünkü:

- Gerçekten de devletin yasama ve yargı güçlerinin yürütme gücünü tek başına temsil eden cumhurbaşkanında toplanmış olması ikinci maddedeki demokratik devlet ilkesine, güçler ayrılığına ve başlangıç hükümlerindeki millet iradesinin mutlak üstünlüğü ilkesine açıkça aykırıdır.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi'nin kararlarının yerine getirilmemesi, ikinci maddedeki hukuk devleti ilkesine, başlangıç hükümlerindeki anayasanın üstün olduğuna dair hükme açıkça aykırıdır. Anayasa gereğince uyulması zorunlu olan kararlara uymayan bir kesimin ortaya çıkmış olması, millet iradesinin mutlak olduğuna ve egemenliğin kayıtsız ve şartsız Türk milletine ait olduğuna dair ilkeyi de açıkça ihlal etmektedir.
- Bir kısım devlet görevlilerinin Atatürk ve silah arkadaşlarının adına daha az yer vermesi, "Mustafa Kemal'in askerleriyiz" diyen askeri öğrenciler hakkında soruşturma başlatılması, devletin nasıl yönetileceği hangi kararların doğru olacağı konusunda bir kısım din alimlerinin verdiği fetvanın kararlarda etkili olması, örneğin çağımız ekonomisindeki faizler konusunda ekonomi biliminin gereklerine göre bilimsel karar verilmesi gerekirken, İslam dininin ilk yıllarındaki riba karşıtı hükümlerin uygulanması, kamu görevlerine kabul edilmede liyakat yerine dini inanç ve tarikatlarının referansına göre hareket edilmesi ve benzeri durumlar, ikinci maddedeki laik devlet ilkesine ve

başlangıçtaki "kutsal din duygularının, devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı" yolundaki hükümlere aykırıdır.

Zırt pırt anayasa yazılmaz

Bir anayasayı durup dururken yeniden ele almak ve yeni baştan yazmak asla akıl kârı değildir. Şartlar zorunlu kılınmadıkça, kamuoyunda farklı görüşler olgunlaşmadıkça, küçük anayasa değişiklikleri bile yapılamaz. Kötü yazılmış da olsalar herhangi bir hukuki metin, sözleşme ya da anayasa zorlayıcı sebepler ortaya çıkmadan yeniden yazılamaz.

Anayasalar romantik metinler veya akla geldiğinde değiştirilip yeniden yazılan belgeler değildir. Anayasalar ulusların tarihi tecrübeleri, bazen kan dökülerek elde edilen kazanımları ile ve toplum kesimlerinin ciddi mücadeleleri sonucunda yazılırlar. Nitekim isabetli kurallar, düzenledikleri dinamikler ortaya çıktığında ve bunlar dört dörtlük tartışılıp pazarlığı yapıldığında yazılabilir. Her yeni yazım, o ana kadar biriktirilen yorum, içtihat ve uygulama tecrübelerini yok eder, sıfırlar.

Yeni anayasa yazmayı gerektiren sebep ne?

Erdoğan'ın yeni ve sivil anayasa söylemlerinin en zayıf tarafı, ne sebeple yeni ve sivil anayasa yapmayı önerdiğinin belli olmamasıdır.

Sadece AK Parti iktidarı döneminde onlarca hükmü değiştirilen anayasaya artık darbe anayasası demek ne kadar isabetli ve samimi olabilir? Erdoğan'ın "Milletimizi darbe anayasasından kurtarmak" sözlerine kamuoyunun itibar etmiyor olması, bunun samimi bulunmadığının yeterli kanıtı değil midir?

"Mevcut anayasa darbe anayasası ya da değil", bunu tartışmayı bir kenara bırakıyorum; mevcut anayasanın neresi eksik, neresi yanlış veya neresi neye yetmiyor? Erdoğan ya da bürokratları bunları neden açıkça kamuoyuyla paylaşmıyorlar?

Önerdiği yeni bir anayasa ile Erdoğan ne yapacak da Türkiye'nin önünü nasıl açacak? Yargı gücünü siyasetten tamamen bağımsız, özellikle iktidardaki siyasilere, bakanlara, cumhurbaşkanına ve yardımcılara soruşturma izni almadan, dokunulmazlık kaldırmadan özgürce hesap sorar hale getirmeyi mi öneriyor? Türkiye'nin tarihi yönetim istikrarsızlığını ve temsil adaletsizliğini gidermek, devlet kurumlarını güçlendirmek, bağımsızlaştırmak fakat tam hesapverir hale mi getirmek istiyor? En ileri ülkelerde bile devleti içten içe kemiren yolsuzluğu kazımak için Erdoğan bir yöntem buldu da bunu mu getirmek istiyor?

AK Parti de mi darbe yapmıştı?

Anayasaların genel hükümleri zaman içinde tarihi tecrübeler ve uluslararası değerlere göre şekillenen, doğaları gereği değiştirilemeyen hükümlerdir. Anayasanın, üstünde değişiklik yapılabilecek geriye kalan hükümleri üç ana başlık altında toplanabilir: (1) yasama gücü, (2) yürütme gücü ve (3) yargı gücü. Bu üç ana başlıktaki yasama, yürütme ve yargı güçlerine ilişkin hükümlerin hepsi AK Parti iktidarı tarafından değiştirildi.

O halde Erdoğan, bizzat kendisinin bu günkü haline getirmiş olduğu anayasaya "darbe anayasası" mı demek istiyor? Elbette değil?

O takdirde ise sonuçta şöyle olasılıklar ortaya çıkmıyor mu?

(i) Birinci olasılık: Erdoğan ya daha önce değiştirerek bugünkü hale getirmiş olduğu hükümleri değiştirmeyi öneriyor olmalıdır. Fakat bu olasılık gerçek olamaz. Çünkü Erdoğan, hiçbir zaman yaptığı değişikliklerden geri dönmeyi önermedi.

(ii) İkinci olasılık: Hüda Par Genel Başkanı'nın söylediği, değiştirilmesi teklif dahi edilemeyen ilk dört maddeyi ve başlangıç hükümlerini değiştirmek oluyor. Bu yapıldığı takdirde Türkiye'nin, egemenliğin kayıtsız ve şartsız millete ait

olduğu bir cumhuriyet ve laik sosyal bir hukuk devleti olmaktan çıkarılmasını, bir hanedanlık haline getirilmesini kim önleyebilir?

Erdoğan anayasa önerebilir mi?

Burada anayasanın 88(1)'inci maddesinde 2017'de yapılan değişiklik gereğince Erdoğan'ın cumhurbaşkanı sıfatı ile anayasa ya da anayasa değişikliği teklif edemeyeceğine dikkati çekmek isterim. Zira söz konusu 88(1)'inci maddede 2017'de yapılan değişiklik ile kanun veya anayasa teklif etme hakkı sadece milletvekillerine verilmiştir.

Madde 88(1)'in 2017 değişikliğinden önceki "Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir" diyen metninden yürütmeye kanun teklif etme yetkisi veren "Bakanlar Kurulu ve" ibaresi 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanununun 16'ncı maddesiyle çıkarıldı.

Bu değişikliğin amacı, yürütmenin yasama faaliyetini etkilemesini önlemek ve bunu tamamen milletvekillerinin inisiyatifine bırakmaktır. Dolayısı ile tek başına yürütmeyi teşkil eden Cumhurbaşkanı Erdoğan kanun teklif etme yetkisine sahip değildir.

Erdoğan'ın aynı zamanda AK Parti Genel Başkanı sıfatını taşıması da anayasa veya yasa teklif etmesine imkân vermez. Zira Erdoğan'ın, cumhurbaşkanı sıfatı ile tâbî olduğu kısıtlar, AK Parti Genel Başkanı sıfatı ile yapabileceklerini de sınırlar.

Bürokrat anayasası darbe anayasası değil mi?

Herhangi bir anayasaya "sivil anayasa" diyebilmek için siviller tarafından yazılması yeterli değildir; toplumun ihtiyaçlarından doğması, tamamen sivil yöntemlerle müzakere edilmesi, mutabakat sağlanması, hiçbir şekilde dayatma ve zorlama olmaması, farklılıkların uzlaşma ve ikna yoluyla aşılması ve toplumun kahir çoğunluğunca benimsenip, sahiplenilerek kabul edilmesi şarttır.

Mevcut anayasanın 1982'deki ilk halini, 12 Eylül darbesini yapan generaller, Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı başkanlığında, üniversitelerde görevli anayasa profesörlerinden kurulu bir ekibe yazdırmışlardı. Ancak içinde neler olacağına ve tercihlere cunta üyesi bu generaller karar vermişti. Şimdi başta Erdoğan, tüm diğer siyasi parti liderleri ve kamuoyu, haklı olarak bu anayasaya darbe anayasası diyorlar.

Bu günlerde ise tek başına devletin yürütme gücünü teşkil eden Erdoğan, yasama gücüne iktidar ortağı MHP yardımıyla, Anayasa Mahkemesi'ne ve Hakimler Savcılar Kurulu'na çoğunluğunu atadığı üyeler vasıtasıyla tek başına hâkim. Bu yetkilerle Erdoğan, 12 Eylül cuntasına eş sayılabilecek güce sahiptir.

Anayasa taslağı cumhurbaşkanlığı bürokratından

Erdoğan'ın "yazdık" dediği, altı aylık teklif ve öneri verme süresi sonunda halka dayatmaya hazırlandığı anayasa taslağını, Erdoğan'a bağlı olarak çalışan bir bürokratin, yani Cumhurbaşkanlığı Eğitim Politikaları Kurulu Başkan Vekili Prof. Dr. Yavuz Atar'ın Erdoğan'ın talimatları gereğince yazdığını Abdülkadir Selvi çok önceden haber **vermişti**.

O halde Erdoğan'ın, cumhurbaşkanlığı bürokrati profesöre yazdırdığı anayasa, en az 12 Eylül darbesini yapan generallerin profesörlere yazdırdığı anayasa kadar darbeci değil midir?

Kaldı ki Doç. Dr. Ali Bestami Kepekçi'nin **aktardığı üzere** 1980 öncesinde ülkeyi kasıp kavuran, bir iç savaş çıkmasına ramak kalmış olan terör ve anarşi şartlarında 12 Eylül darbesi yapılmış, 1982 anayasası bu şartlar sonucunda yazılmıştı. Türkiye'nin hali hazırdaki durumu 1980 öncesi durumun zerresi ile bile karşılaştırılmaz. Yani 1982 anayasasını yapanların haklı görülebilecek bir sebepleri vardı, fakat Erdoğan'ın "yeni bir anayasa yapma" önerisini haklı gösterecek hiçbir sebep yok.

Bürokratların "sivil" olmadıkları, yazdıkları anayasanın asla sivil bir anayasa olmayacağı, Erdoğan'ın dikte ettirdiği bir çeşit darbe anayasası olacağı ortada değil mi? Devlet gücünü ve imkânlarını askerler yerine bürokratların kullandığı bir "bürokrasi darbesi" yapılmış olacağı görülmüyor mu? Türkiye bir darbe anayasasından kaçayım derken bir bürokrasi darbesine yakalanmış olmayacak mı?

Erdoğan'ın tek şansı

Erdoğan'ın anayasa konusunda samimi görülmesi ve muhataplarından bir karşılık bulması, ancak ve ancak anayasa yapılması veya değiştirilmesi ile çözülebilecek temel sorunları ortaya koyması ve bunlarda mutabık olunması ile mümkün olacaktır.

Bu hususta, ülkemizin çözümü anayasa değişikliği gerektiren iki önemli sorunu vardır:

(1) Birincisi, 2017 değişikliğinde üzerinde yeterince düşünülmeden, tartışılmadan acele ile geçilen Türk usulü başkanlık sisteminin devletin dengesini bozmuş olmasıdır. Bunu kabul etmek ve başkanlık sistemi ile parlamenter sistem arasında bir denge ve denetleme mekanizması oluşturmak zorunludur.

(2) İkincisi, yargı gücünün görevini yapamadığı, bunun da bir yandan yönetimde istikrarsızlığa, yolsuzluğa neden olduğu, diğer yandan iktidarın adeta bir uzantısı haline gelmiş olmasının tarafsızlığına ciddi gölge düşürdüğü, diğer bir yandan ise siyasetçilere, cumhurbaşkanı ve bakanlar ile kamu görevlilerine tanınan dokunulmazlık kaldırma ve soruşturma izni şartlarının hukukun üstünlüğünde büyük bir karadelik açtığı gerçeğidir. Bunu kabul etmek ve yargı gücünü tam bağımsız, kaliteli hizmet üretir, şeffaf, hesapverir ve bağımsızlığını koruyabilir hale getirmek Türkiye'nin en önemli ve öncelikli meselesi olmalıdır.

Eğer bu iki temel konuda kapsamlı bir anayasa değişikliği önerirse, Erdoğan ve AK Parti hem rakipleri hem de kamuoyu nezdinde büyük bir destek görecektir.

Yeni ve sivil bir anayasa yapılmasını adeta bir devlet projesi imiş gibi takdim eden Erdoğan'ın, halkın gerçek menfaatlerini en öne alarak bu iki konuda anayasa değişikliği önermesi ve siyasi mahareti ile kabul ettirmesi, Türkiye'ye yapabileceği en büyük iyiliktir.